Plauto, ***Amphitruo***

[Prologo]

[MERCVRIVS]

Ūt vōs īn vōstrīs vōltīs mērcĭmōnĭis
ĕmūndīs vēndūndīsquĕ mē laētūm lŭcris
ādfĭcĕr*e* ātqu*e* ādiŭvār*e* in rebus omnibus
et ut rēs rătĭonesque vostrorum omnium
ben*e* expedire voltīs pĕrĕgriqu*e* et domi
bonoqu*e* atqu*e* ampl*o* auctare perpĕtŭō lucro
quasqu*e* incepistis res quasqu*e* inceptabitis,
ĕt ŭtī bonis vos vostrosque omnis nuntiis
m*e* ādfĭcĕre voltĭs, ĕ*a* ādfĕr*am*, ĕ*a* ŭti nuntiem
quae maxim*e* in rem vostram communem sient
(nam vos quid*em* id iam scitis concess*um* et datum
m*i* ess*e* ab dīs ălĭis, nuntiis praes*im* et lucro):
haec ut me voltis adprobare adnitier,
lucr*um* ut perenne vobis semper suppetat,
it*a* huīc[1] facietis fabulae silentium
ĭtăqu*e* aēqu*i* et iust*i* hīc ĕrĭtis omnes arbitri.

Nunc cuius[2] iussū vĕnĭ*o* et qu*am* ob rem venerim
dicam simulqu*e* ipse eloquar nomen meum.
Iŏvĭs iūssū vĕnĭo, nomen Mercŭrĭōst mihi.
pătĕr hūc me misit ad vos oratum meus,
t*am* etsī, pr*o* īmpĕrĭo vobis quod dictum foret,

1 Monosillabico, lungo
2 Qui disillabico, più spesso monosillabico.

scibat facturos, quippe qu*i* intellexerat
vĕrērī vos s*e* et mĕtŭĕr*e*, it*a* ut aequom *e*st Iovem;
verum profect*o* hōc pĕtĕre me precario
a vobis iussit, leniter, dictis bonis.
ĕtĕn*im* īlle, cūius hūc iussu vĕnĭ*o*, Iūppiter
nōn mĭnŭ*s* quam vostrum quivis formidat malum:
humana matre natus, humano patre,
mirari non est aequōm, sĭbĭ si praetimet;
ātqu*e* ĕgŏ quŏqu*e* ĕtĭam, qui Iovis sum filius,
contagione mei[1] patris mĕtŭō malum.
prōptĕrĕa pac*e* ādvĕnĭ*o* et pac*em* ad vos fero:
iustam r*em* ēt făcĭl*em* ess*e* orat*am* a vobis volo,
nam iust*ae* ab iustis iustus s*um* orator datus.
n*am* iniusta ab iustis impetrari non decet,
iust*a* aut*em* ab iniustis[2] pĕtĕre īnsipientia est;
quipp*e* ill*i* iniqui ius ignorānt nĕquĕ tenent.
nunc i*am* huc ănĭm*um* ōmnes quae loquar[3] advortite.
debetis velle quae velimūs: mĕrŭimus
ĕt ĕg*o* ēt pater de vobis et re publica;
nām quĭd ĕgŏ mĕmŏr*em* (ŭt ălĭos in tragoediis
vĭdī, Nēptūnūm Vīrtūtēm Vīctōrĭam
Martem Bellonam, commĕmŏrāre quae bona
vobis fecissent) quis bĕnĕ făctis meus pater,
deōrūm[4] regnator architectus *e*st omnibus?

---

1 sinizesi, monosillabico
2 Fine di parola dopo il sesto elemento, piuttosto rara (normale è dopo il settimo). Il ritmo anomalo sottolinea il gioco di parole.
3 *loquar* è giambico, come nel latino arcaico; nella lingua classica la terminazione -*ar* diverrà breve.
4 Sinizesi, *deorum* è bisillabico

sed mos numqu*am* illi fuit patri meo <*āăā*>[1]
ut exprobraret quod bonis făcĕrēt boni;
grat*um* arbitratur ess*e* id a vobis sibi
mĕrĭtōque vobīs bŏnă sē făcĕre quae facit.
Nunc quam r*em* orat*um* huc veni primum proloquar,
post argument*um* hŭiŭs ēloquar tragoediae.
quid? contraxistis frontēm, quĭă tragoediam
dixi futur*am* hanc? deus sum, commutavero.
eānd*em*[2] hānc, si voltis, faciam |[3] ex tragoedia
comoedi*a* ut sit omnĭbŭs īsdem vorsibus.
utrum sit an non voltĭs? sĕd ĕgo stultior,
quăsī nēsciam vos velle, qui divos siem.
tĕnĕō quĭd ănĭmi vostrī sŭpĕr hac re siet:
faci*am* ut commixta sit: <sīt> trăgĭcomoedia.
nam me pērpĕtŭō făcĕr*e* ut sit comoedia,
reges quō vĕnĭant et di, non par arbitror.
quĭd ĭgĭtūr? quŏnĭ*am* hic servōs quŏquĕ partes habet,
faciam sit, proinde ut dixī, trăgĭcomoedia.
nūnc hōc m*e* ōrār*e* ā vōbīs iūssīt Iūppĭter,
ut conquistores singul*a* in subsellia
eant per totām căvĕam spectatoribus,
sī cŭĭ făvĭtŏres delegatos viderint,
ut is īn căvĕa pignūs căpĭantur togae;
sīvĕ quĭ |[4] ambissint palmam |[5] histrionibus

1 Lacuna di tre sillabe in fine verso; oppure integrare <*ille*> davanti a *illi*
2 Sinizesi della prima sillaba di di *eandem*
3 iato; per evitarlo, Lachmann integra <*iam*> dopo *faciam*.
4 iato prosodico, con abbreviamento di *quī*
5 iato; Lindsay integra <*his*> prima di *histrionibus*

sīvĕ cuĭqu*am*[1] ārtĭfĭcī, sĕŭ per scriptas litteras
sīve[2] qu*i* īps*e* ambissit seu per internuntium,
sīv*e* ădĕ*o* aediles perfĭdĭōse cui duint,
sirempse legem iussit esse Iuppiter,
quăsĭ măgĭstratum[3] sib*i* alteriv*e* ambiverit.
virtute dixit vos victores vivere,
non ambĭtĭōnē nĕquē pērfĭdĭā: quī minus
ead*em* histrioni sit lex quae summo viro?
virtut*e* ambire oportet, non făvĭtōribus.
săt hăbēt făvĭtōrum semper qui recte facit,
s*i* illis fides ēst quĭbŭs ēst ĕă res in manu.
hōc quŏqu*e* ĕtiam mih*i* in mandatis <is> dedit,
ut conquaestorēs fĭĕrent histrionibus:
quī sĭbĭ mandasset delegati ut plauderent
quīve[4] quō placeret alter fecisset minus,
ēius[5] ōrnament*a* ēt cŏrĭ*um* uti conciderent.
mirari nolim vos, quapropter Iuppiter
nunc histriones curet; ne miremini:
ipse hanc acturust Iuppiter comoediam.
quid? admirati |[6] estīs? quăsĭ vero novom
nunc proferatūr, Iŏvĕm[7] făcĕr*e* hīstrĭōnĭăm;
eti*am*, histriones anno c*um* in proscaeni*o* hic
Iov*em* invocarunt, venit, auxili*o* is fuit.

---

1 Sinizesi in ***cui****quam*
2 Apocope della -*ĕ* finale, vale per monosillabico
3 abbreviamento giambico della sillaba -*gis*-: nella sequenza breve+lunga+ancipite accentata la lunga si abbrevia. Primo piede **proceleusmatico**
4 apocope della -*ĕ* finale, vale per monosillabico
5 Scandito come monosillabico
6 iato, legittimo dopo il quinto elemento.
7 correptio iambica, scansione pirrica di parola giambica

[praeterea certo prodit in tragoedia.]
hanc fabul*am*, inqu*am*, hic Iuppĭtĕr[1] hŏdi*e* ipse aget,
ĕt ĕg*o* ūna c*um* illo. nunc <vōs> ănĭm*um* advortite,
dum |[2] h**uiu**s[3] arg**ū**ment*um* eloquar comoediae.
Haec urbs est Theb*ae*. in illīsc*e* hăbĭtat aedibus
Āmphĭtrŭo, natus Argis ex Argo patre,
quic*um* Alcumena *e*st nupt*a*, Electri filia.
is nunc Āmphĭtrŭo praefectust legionibus,
nam cum Tēlŏbŏis bellum *e*st Thēbano poplo.
īs pr**ĭŭs**[4] qu*am* hīnc **ă**bĭit **i**psĕmĕt **ĭ**n[5] ĕx**ē**rcĭtum,
grăvĭd*am* Ālcumenam |[6] uxorem fecit suam.
n*am* ĕgŏ vōs novisse credo i*am* ut sīt pătĕr[7] mĕūs,
quam liber harum rerum multarum siet
quantusque amator sit quod complăcĭtūm *e*st semel.
ĭs ămār*e* occepit Alcumenam clam virum
usūramqu*e* eius corporis cepit sibi,
ēt grăvĭdam fecĭt ĭs ĕam compressu suo.
nunc d*e* Alcumen*a* ut rem tĕnĕātis rectius,
utrimqu*e* ēst grăvĭd*a*, et ex vĭr*o* ĕt ēx summo Iove.
ēt meūs[8] pater nunc intus hic c*um* illā cubat,
et haec ŏb ĕām rem nox est facta longior,
dum <c*um*> illa quacum volt voluptatem capit;

---

1 L'ultima sillaba di *Iuppiter* va considerata *brevis in longo* (*locus Jacobsohnianus*: ottavo elemento del senario giambico)
2 iato
3 monosillabico
4 *= priu' quam*
5 *Brevis in longo* (*locus Jacobsohnianus: ottavo elemento del senario giambico*)
6 iato
7 Correptio iambica
8 monosillabico

sĕd ĭt*a* ādsĭmŭlāvit se, quas*i* Amphĭtrŭō siet.
nunc n*e* hunc ornatum vos mĕ*um* ādmiremini,
quŏd ĕg*o* hūc processi sic cum servili schema:
vĕtĕr*em* ātqu*e* antiquam rem nov*am* ad vos proferam,
prōptĕrĕ*a* ornatus in nov*om* incessi modum.
nām mĕŭs pătĕr īntus nunc est eccum Iuppiter;
in Amphĭtrŭōnis vertit ses*e* imaginem
omnesqu*e* ĕ*um* ēsse censent servi qui vident:
ĭtă vērsipellem se facit quando lubet.
ĕgŏ sērvi sumpsi Sosiae m*i* imaginem,
qui c*um* Amphĭtrŭōn*e* abivit hinc ĭn ĕxērcitum[1],
ut praeservir*e* amanti meo[2] possem patri
atqu*e* ut ne, qu*i* essēm, fămĭliares quaererent,
versari crebr*o* hic cum viderent me domi;
nunc, c*um* esse credent serv*om* et conservom suom,
haud quisquam quaeret qui si*em* aut quid venerim.
pater nunc intūs sŭ*o* ănimo morem gerit:
cubat complexus cuius cupiens maxime est;
qu*ae* ill*i* ad legionem facta sunt mĕmŏrāt pater
mĕŭs Ālcumenae: |[3] ill*a* illum censet virum
sŭ*om* ēss*e*[4], quae cum moecho *e*st. ibī nunc meus[5] pater
mĕmŏrāt, legiones hosti*um* ut fugaverit,
quo pacto sit donis donatus plurimis.
ĕă dōna, qu*ae* illic Amphĭtrŭōni sunt data,

1 *correptio iambica* della prima sillaba di *exercitum*
2 sinizesi, monosillabico
3 iato
4 Vale per monosillabico (apocope della -*ĕ* finale)
5 sinizesi, monosillabico

ābstŭlĭmūs: făcĭlĕ meūs[1] pater quod volt facit.
nūnc hŏdĭ*e* Āmphĭtrŭō vĕnĭet huc ăb ĕxērcitu[2]
et servos, cūius[3] eg*o* hanc fero |[4] imaginem.
nunc internosse ut nos possitīs făcĭlius,
eg*o* has habebo |[5] usque īn pĕtăso pinnulas;
tūm meō[6] patr*i* autēm tŏrŭlŭs ĭnĕrit aureus
sūb pĕtăso: |[7] id sign*um* Amphĭtrŭōni non erit.
ea signa nemo |[8] horūm fămĭliarium
viderĕ pŏtĕrit: verum vos videbitis.
sed Amphĭtrŭōnĭs ĭllīc[9] est servos Sosia:
a portu |[10] illic nunc cum lantern*a* advenit.
ăbĭgām i*am* eg*o* illunc advĕnĭēnt*em* ab aedibus.
adest*e*: ĕrĭt ŏperae prĕtĭ*um* hīc spectantibus
Iov*em* et Mērcŭrĭūm făcĕre |[11] histrioniam.

---

1 sinizesi, monosillabico
2 *corrpetio iambica* della prima sillaba di *exercitu*, come al v. 125
3 sinizesi, monosillabico
4 iato
5 iato
6 sinizesi, monosillabico
7 iato
8 iato
9 correptio iambica sulla prima sillaba di *illic*
10 iato (qui, o tra *lanterna advenit*)
11 iato

153-262 *canticum* di Sosia

{**Sosia**}Qui me alter est audacior homo aut qui confidentior, 8g
iuventutis mores qui sciam, qui hoc noctis solus ambulem?
quid faciam nunc, si tresviri me in carcerem compegerint?
inde cras quasi e promptaria cella depromar ad flagrum,
nec causam liceat dicere mihi, neque in ero quicquam auxili
nec quisquam sit quin me <malo> omnes esse dignum deputent.
ita quasi incudem me miserum homines octo validi caedant: 8t
[Nec aequum anne iniquum imperet cogitabit]
161-162 ita peregre adveniens hospitio publicitus accipiar. can
haec eri immodestia
coegit me, qui hoc noctis a portu ingratiis excitavit.
nonne idem hoc luci me mittere potuit?
opulento homini hoc servitus dura est,
hoc magis miser est divitis servos:
noctesque diesque assiduo satis superque est
quod facto aut dicto adeost opus, quietus ne sis.
ipse dominus dives, operis [et] laboris expers,
quodcumque homini accidit libere, posse retur:
aequom esse putat, non reputat laboris quid sit.
nec aequom anne iniquom imperet cogitabit.
ergo in servitute expetunt multa iniqua:
habendum et ferundum hoc onust cum labore.
{**Merc.**} Satiust me queri illo modo servitutem:
hodie qui fuerim liber,
eum nunc potivit pater servitutis,
hic qui verna natus est queritur.
{**Sos.**} Sum vero verna verbero: num numero mi in mentem fuit, 8g
dis advenientem gratias pro meritis agere atque alloqui?
ne illi edepol si merito meo referre studeant gratiam,
aliquem hominem allegent qui mihi advenienti os occillet probe,
quoniam bene quae in me fecerunt ingrata ea habui atque inrita.
{**Merc.**} Facit ille quod volgo haud solent, ut quid se sit dignum sciat.

{**Sos.**} Quod numquam opinatus fui neque alius quisquam civium
sibi eventurum, id contigit, ut salvi poteremur domi.
victores victis hostibus legiones reveniunt domum,
duello exstincto maximo atque internecatis hostibus.
quod multa Thebano poplo acerba obiecit funera,
id vi et virtute militum victum atque expugnatum oppidum est
imperio atque auspicio eri mei Amphitruonis maxime.
praeda atque agro adoriaque adfecit populares suos
regique Thebano Creoni regnum stabilivit suom.
me a portu praemisit domum, ut haec nuntiem uxori suae,
ut gesserit rem publicam ductu imperio auspicio suo.
ea nunc meditabor quo modo illi dicam, cum illo advenero.
si dixero mendacium, solens meo more fecero.
nam cum pugnabant maxume, ego tum fugiebam maxume;
verum quasi adfuerim tamen simulabo atque audita eloquar.
sed quo modo et verbis quibus me deceat fabularier,
prius ipse mecum etiam volo hic meditari. sic hoc proloquar.
Principio ut illo advenimus, ubi primum terram tetigimus,
continuo Amphitruo delegit viros primorum principes;
eos legat, Telobois iubet sententiam ut dicant suam:
si sine vi et sine bello velint rapta et raptores tradere,
si quae asportassent redderent, se exercitum extemplo domum
reducturum, abituros agro Argivos, pacem atque otium
dare illis; sin aliter sient animati neque dent quae petat,
sese igitur summa vi virisque eorum oppidum oppugnassere.
haec ubi Telobois ordine iterarunt quos praefecerat
Amphitruo, magnanimi viri freti virtute et viribus
superbe nimis ferociter legatos nostros increpant,
respondent bello se et suos tutari posse, proinde uti
propere <irent>, de suis finibus exercitus deducerent.
haec ubi legati pertulere, Amphitruo castris ilico
producit omnem exercitum. Teloboae contra ex oppido
legiones educunt suas nimis pulcris armis praeditas.
    postquam utrimque exitum est maxima copia, can
    dispertiti viri, dispertiti ordines,

nos nostras more nostro et modo instruximus
legiones, item hostes contra legiones suas instruont.
deinde utrique imperatores in medium exeunt,
extra turbam ordinum colloquontur simul.
convenit, victi utri sint eo proelio,
urbem agrum aras focos seque uti dederent.
postquam id actum est, tubae contra utrimque occanunt,
consonat terra, clamorem utrimque efferunt.
imperator utrimque, hinc et illinc, Iovi
vota suscipere, <utrimque> hortari exercitum.
<tum> pro se quisque id quod quisque potest et valet
edit, ferro ferit, tela frangunt, boat
caelum fremitu virum, ex spiritu atque anhelitu
nebula constat, cadunt volnerum vi viri.
denique, ut voluimus, nostra superat manus:
hostes crebri cadunt, nostri contra ingruont,
vicimus vi feroces.
sed fugam in se tamen nemo convortitur
nec recedit loco quin statim rem gerat;
animam amittunt prius quam loco demigrent:
quisque ut steterat iacet optinetque ordinem.
hoc ubi Amphitruo erus conspicatust,
ilico equites iubet dextera inducere.
equites parent citi: ab dextera maximo
cum clamore involant impetu alacri,
foedant et proterunt hostium copias
iure iniustas.
{**Merc.**} Numquam etiam quicquam adhuc verborum est prolocutus perperam: 8gi
namque ego fui illi in re praesenti et meus, cum pugnatum est, pater.
{**Sos.**} Perduelles penetrant se in fugam; ibi nostris animus additust:
vortentibus Telobois telis complebantur corpora,
ipsusque Amphitruo regem Pterelam sua obtruncavit manu.
haec illic est pugnata pugna usque a mani ad vesperum
(hoc adeo hoc commemini magis, quia illo die inpransus fui),
sed proelium id tandem diremit nox interventu suo.

postridie in castra ex urbe ad nos veniunt flentes principes:
velatis manibus orant ignoscamus peccatum suom,
deduntque se, divina humanaque omnia, urbem et liberos
in dicionem atque in arbitratum cuncti Thebano poplo.
post ob virtutem ero Amphitruoni patera donata aurea est,
qui Pterela potitare solitus est rex. haec sic dicam erae.
nunc pergam eri imperium exequi et me domum capessere.

263-462 Mercurio e Sosia

{**Merc.**} Attat, illic huc iturust. ibo ego illi obviam, 7tr
neque ego huc hominem hodie ad aedis has sinam umquam accedere;
quando imago est huius in me, certum est hominem eludere.
et enim vero quoniam formam cepi huius in med et statum,
decet et facta moresque huius habere me similes item.
itaque me malum esse oportet, callidum, astutum admodum
atque hunc telo suo sibi, malitia, a foribus pellere.
sed quid illuc est? caelum aspectat. observabo quam rem agat.
{**Sos.**} Certe edepol, si quicquamst aliud quod credam aut certo sciam,
credo ego hac noctu Nocturnum obdormivisse ebrium.
nam neque se Septentriones quoquam in caelo commovent,
neque se Luna quoquam mutat atque uti exorta est semel,
nec Iugulae neque Vesperugo neque Vergiliae occidunt.
ita statim stant signa, neque nox quoquam concedit die.
{**Merc.**} Perge, Nox, ut occepisti, gere patri morem meo:
optumo optume optumam operam das, datam pulchre locas.
{**Sos.**} Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo,
nisi item unam, verberatus quam pependi perpetem;
eam quoque edepol etiam multo haec vicit longitudine.
credo edepol equidem dormire Solem, atque adpotum probe;
mira sunt nisi invitavit sese in cena plusculum.
{**Merc.**} Ain vero, verbero? deos esse tui similis putas?
ego pol te istis tuis pro dictis et male factis, furcifer,
accipiam; modo sis veni huc: invenies infortunium.
{**Sos.**} Vbi sunt isti scortatores, qui soli inviti cubant?
haec nox scita est exercendo scorto conducto male.
{**Merc.**} Meus pater nunc pro huius verbis recte et sapienter facit,
qui complexus cum Alcumena cubat amans animo obsequens.
{**Sos.**} Ibo ut erus quod imperavit Alcumenae nuntiem.
sed quis hic est homo, quem ante aedis video hoc noctis? non placet.
{**Merc.**} Nullust hoc metuculosus aeque. {**Sos.**} Mi in mentem venit,
illic homo hodie hoc denuo volt pallium detexere.
{**Merc.**} Timet homo: deludam ego illum. {**Sos.**} Perii, dentes pruriunt;

certe advenientem hic me hospitio pugneo accepturus est.
credo misericors est: nunc propterea quod me meus erus
fecit ut vigilarem, hic pugnis faciet hodie ut dormiam.
oppido interii. obsecro hercle, quantus et quam validus est.
{**Merc.**} Clare advorsum fabulabor, <ut> hic auscultet quae loquar;
igitur magis demum maiorem in sese concipiet metum.
agite, pugni, iam diu est quod ventri victum non datis:
iam pridem videtur factum, heri quod homines quattuor
in soporem collocastis nudos. {**Sos.**} Formido male,
ne ego hic nomen meum commutem et Quintus fiam e Sosia;
quattuor nudos sopori se dedisse hic autumat:
metuo ne numerum augeam illum. {**Merc.**} em, nunciam ergo: sic volo.
{**Sos.**} Cingitur: certe expedit se. {**Merc.**} Non feret quin vapulet.
{**Sos.**} Quis homo? {**Merc.**} Quisquis homo huc profecto venerit, pugnos edet.
{**Sos.**} Apage, non placet me hoc noctis esse: cenavi modo;
proin tu istam cenam largire, si sapis, esurientibus.
{**Merc.**} Haud malum huic est pondus pugno. {**Sos.**} Perii, pugnos ponderat.
{**Merc.**} Quid si ego illum tractim tangam, ut dormiat? {**Sos.**} Servaveris,
nam continuas has tris noctes pervigilavi. {**Merc.**} Pessumest,
facimus nequiter, ferire malam male discit manus;
alia forma esse oportet quem tu pugno legeris.
{**Sos.**} Illic homo me interpolabit meumque os finget denuo.
{**Merc.**} Exossatum os esse oportet quem probe percusseris.
{**Sos.**} Mirum ni hic me quasi murenam exossare cogitat.
ultro istunc qui exossat homines. perii, si me aspexerit.
{**Merc.**} Olet homo quidam malo suo. {**Sos.**} ei, numnam ego obolui?
{**Merc.**} Atque haud longe abesse oportet, verum longe hinc afuit.
{**Sos.**} Illic homo superstitiosust. {**Merc.**} Gestiunt pugni mihi.
{**Sos.**} Si in me exercituru's, quaeso in parietem ut primum domes.
{**Merc.**} Vox mi ad aures advolavit. {**Sos.**} Ne ego homo infelix fui,
qui non alas intervelli: volucrem vocem gestĭto.
{**Merc.**} Illic homo a me sibi malam rem arcessit iumento suo.
{**Sos.**} Non equidem ullum habeo iumentum. {**M.**} Onerandus est pugnis probe.
{**Sos.**} Lassus sum hercle, navi ut vectus huc sum: etiam nunc nauseo;
vix incedo inanis, ne ire posse cum onere existimes.

{**Merc.**} Certe enim hic nescio quis loquitur. {**Sos.**} Salvos sum, non me videt:
nescioquem loqui autumat; mihi certo nomen Sosiaest.
{**Merc.**} Hinc enim mihi dextra vox auris, ut videtur, verberat.
{**Sos.**} Metuo, vocis ne vicem hodie hic vapulem, quae hunc verberat.
{**Merc.**} Optume, eccum incedit ad me. {**Sos.**} Timeo, totus torpeo.
non edepol nunc ubi terrarum sim scio, si quis roget,
neque miser me commovere possum prae formidine.
ilicet, mandata eri perierunt una et Sosia.
verum certum est confidenter hominem contra conloqui,
qui possim videri huic fortis, a me ut abstineat manum.
{**Merc.**} Quo ambulas tu, qui Volcanum in cornu conclusum geris?
{**Sos.**} Quid id exquiris tu, qui pugnis os exossas hominibus?
{**Merc.**} Servosne <es> an liber? {**Sos.**} Vtcumque animo conlibitum est meo.
{**Merc.**} Ain vero? {**Sos.**} Aio enim vero. {**M.**} Verbero. {**S.**} Mentiris nunc.
{**Merc.**} At iam faciam ut verum dicas dicere. {**Sos.**} Quid eo est opus?
{**Merc.**} Possum scire, quo profectus, cuius sis aut quid veneris?
{**Sos.**} Huc eo, eri sum servos. numquid nunc es certior?
{**M.**} Ego tibi istam hodie, sceleste, comprimam linguam. {**S.**} Haud potes:
bene pudiceque adservatur. {**Merc.**} Pergin argutarier?
quid apud hasce aedis negoti est tibi? {**Sos.**} Immo quid tibi est?
{**Merc.**} Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.
{**Sos.**} Bene facit: quia nos eramus peregre, tutatust domi;
at nunc abi sane, advenisse familiares dicito.
{**Merc.**} Nescio quam tu familiaris sis: nisi actutum hinc abis,
familiaris, accipiere faxo haud familiariter.
{**S.**} Hic inquam habito ego atque horunc servos sum. {**M.**} At scin quo modo?
faciam ego hodie te superbum, nisi hinc abis. {**Sos.**} Quonam modo?
{**Merc.**} Auferere, non abibis, si ego fustem sumpsero.
{**Sos.**} Quin me esse huius familiai familiarem praedico.
{**Merc.**} Vide sis quam mox vapulare vis, nisi actutum hinc abis.
{**Sos.**} Tun domo prohibere peregre me advenientem postulas?
{**M.**} Haecine tua domust? {**S.**} Ita inquam. {**M.**} Quis erus est igitur tibi?
{**Sos.**} Amphitruo, qui nunc praefectust Thebanis legionibus,
quicum nupta est Alcumena. {**Merc.**} Quid ais? quid nomen tibi est?
{**Sos.**} Sosiam vocant Thebani, Davo prognatum patre.

{**Merc.**} Ne tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis
advenisti, audaciai columen, consutis dolis.
{**Sos.**} Immo equidem tunicis consutis huc advenio, non dolis.
{**Merc.**} At mentiris etiam: certo pedibus, non tunicis venis.
{**Sos.**} Ita profecto. {**Merc.**} Nunc profecto vapula ob mendacium.
{**Sos.**} Non edepol volo profecto. {**Merc.**} At pol profecto ingratiis.
hoc quidem 'profecto' certum est, non est arbitrarium.
{**Sos.**} Tuam fidem obsecro. {**Merc.**} Tun te audes Sosiam esse dicere,
qui ego sum? {**S.**} Perii. {**M.**} Parum etiam, praeut futurum est, praedicas.
quoius nunc es? {**Sos.**} Tuos, nam pugnis usu fecisti tuom.
pro fidem, Thebani cives. {**Merc.**} Etiam clamas, carnifex?
loquere, quid venisti? {**Sos.**} Vt esset quem tu pugnis caederes.
{**M.**} Cuius es? {**S.**} Amphitruonis, inquam, Sosia. {**M.**} Ergo istoc magis,
quia vaniloquo's, vapulabis: ego sum, non tu, Sosia.
{**Sos.**} Ita di faciant, ut tu potius sis atque ego te ut verberem.
{**M.**} Etiam muttis? {**S.**} Iam tacebo. {**M.**} Quis tibi erust? {**S.**} Quem tu voles.
{**Merc.**} Quid igitur? qui nunc vocare? {**Sos.**} Nemo nisi quem iusseris.
{**Merc.**} Amphitruonis te esse aiebas Sosiam. {**Sos.**} Peccaveram,
nam Amphitruonis socium ne me esse volui dicere.
{**Merc.**} Scibam equidem nullum esse nobis nisi me servom Sosiam.
fugit te ratio. {**Sos.**} Vtinam istuc pugni fecissent tui.
{**Merc.**} Ego sum Sosia ille quem tu dudum esse aiebas mihi.
{**Sos.**} Obsecro ut per pacem liceat te alloqui, ut ne vapulem.
{**Merc.**} Immo indutiae parumper fiant, si quid vis loqui.
{**Sos.**} Non loquar nisi pace facta, quando pugnis plus vales.
{**Merc.**} Dic si quid vis, non nocebo. {**Sos.**} Tuae fide credo? {**Merc.**} Meae.
{**Sos.**} Quid si falles? {**Merc.**} Tum Mercurius Sosiae iratus siet.
{**Sos.**} Animum advorte. nunc licet mihi libere quidvis loqui.
Amphitruonis ego sum servos Sosia. {**Merc.**} Etiam denuo?
{**Sos.**} Pacem feci, foedus feci. vera dico. {**Merc.**} Vapula.
{**Sos.**} Vt libet quid tibi libet fac, quoniam pugnis plus vales;
verum, utut es facturus, hoc quidem hercle haud reticebo tamen.
{**Merc.**} Tu me vivos hodie numquam facies quin sim Sosia.
{**Sos.**} Certe edepol tu me alienabis numquam quin noster siem;
nec nobis praeter med alius quisquam est servos Sosia.

[qui cum Amphitruone hinc una ieram in exercitum.]
{**M.**} Hic homo sanus non est. {**S.**} Quod mihi praedicas vitium, id tibi est.
quid, malum, non sum ego servos Amphitruonis Sosia?
nonne hac noctu nostra navis <huc> ex portu Persico
venit, quae me advexit? nonne me huc erus misit meus?
nonne ego nunc sto ante aedes nostras? non mi est lanterna in manu?
non loquor, non vigilo? nonne hic homo modo me pugnis contudit?
fecit hercle, nam etiam misero nunc <mihi> malae dolent.
quid igitur ego dubito, aut cur non intro eo in nostram domum?
{**M.**} Quid, domum vostram? {**S.**} Ita enim vero. {**M.**} Quin quae dixisti modo
omnia ementitu's: equidem Sosia Amphitruonis sum.
nam noctu hac soluta est navis nostra e portu Persico,
et ubi Pterela rex regnavit oppidum expugnavimus,
et legiones Teloboarum vi pugnando cepimus,
et ipsus Amphitruo optruncavit regem Pterelam in proelio.
{**Sos.**} Egomet mihi non credo, cum illaec autumare illum audio;
hic quidem certe quae illic sunt res gestae memorat memoriter.
sed quid ais? quid Amphitruoni <doni> a Telobois datum est?
{**Merc.**} Pterela rex qui potitare solitus est patera aurea.
{**Sos.**} Elocutus est. ubi patera nunc est? {**Merc.**} <Est> in cistula;
Amphitruonis obsignata signo est. {**Sos.**} Signi dic quid est?
{**Merc.**} Cum quadrigis Sol exoriens. quid me captas, carnufex?
{**Sos.**} Argumentis vicit, aliud nomen quaerundum est mihi.
nescio unde haec hic spectavit. iam ego hunc decipiam probe;
nam quod egomet solus feci, nec quisquam alius affuit,
in tabernaclo, id quidem hodie numquam poterit dicere.
si tu Sosia es, legiones cum pugnabant maxume,
quid in tabernaclo fecisti? victus sum, si dixeris.
{**Merc.**} Cadus erat vini, inde implevi hirneam. {**Sos.**} Ingressust viam.
{**Merc.**} Eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri.
{**Sos.**} Factum est illud, ut ego illic vini hirneam ebiberim meri.
mira sunt nisi latuit intus illic in illac hirnea.
{**Merc.**} Quid nunc? vincon argumentis, te non esse Sosiam?
{**Sos.**} Tu negas med esse? {**Merc.**} Quid ego ni negem, qui egomet siem?
{**Sos.**} Per Iovem iuro med esse neque me falsum dicere.

{**Merc.**} At ego per Mercurium iuro, tibi Iovem non credere;
nam iniurato scio plus credet mihi quam iurato tibi.
{**Sos.**} Quis ego sum saltem, si non sum Sosia? te interrogo.
{**Merc.**} Vbi ego Sosia nolim esse, tu esto sane Sosia;
nunc, quando ego sum, vapulabis, ni hinc abis, ignobilis.
{**Sos.**} Certe edepol, quom illum contemplo et formam cognosco meam,
quem ad modum ego sum (saepe in speculum inspexi), nimis similest mei;
itidem habet petasum ac vestitum: tam consimilest atque ego;
sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum vel labra,
malae, mentum, barba, collus: totus. quid verbis opust?
si tergum cicatricosum, nihil hoc similist similius.
sed quom cogito, equidem certo idem sum qui semper fui.
novi erum, novi aedis nostras; sane sapio et sentio.
non ego illi obtempero quod loquitur. pultabo foris.
{**Merc.**} Quo agis te? {**S.**} Domum. {**M.**} Quadrigas si nunc inscendas Iovis
atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.
{**Sos.**} Nonne erae meae nuntiare quod erus meus iussit licet?
{**Merc.**} Tuae si quid vis nuntiare: hanc nostram adire non sinam.
nam si me inritassis, hodie lumbifragium hinc auferes.
{**Sos.**} Abeo potius. di immortales, obsecro vostram fidem,
ubi ego perii? ubi immutatus sum? ubi ego formam perdidi?
an egomet me illic reliqui, si forte oblitus fui?
nam hic quidem omnem imaginem meam, quae antehac fuerat, possidet.
vivo fit quod numquam quisquam mortuo faciet mihi.
ibo ad portum atque haec uti sunt facta ero dicam meo;
nisi etiam is quoque me ignorabit: quod ille faxit Iuppiter,
ut ego hodie raso capite calvos capiam pilleum.